

T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 9

İlkteşrin 1942.

Cilt: II

MUSTAFA REŞİD PAŞA'NIN PARİS VE LONDRA SEFARETLERİ ESNASINDAKİ SİYASÎ YAZILARI

[c. II. sayı 7, sahife 55 ten devam]

XXI

**Paris canibinde olan Amedci Bey bendeleri tarafından
huruf-ı mahude ile varid olan tahriratın hallidir [1].**

Bu def'a atufetlu Namık Paşa Hazretleri bendelerinin taraf-ı çakeriye vurud eden tahriratı mealinde Cezayir maddesine dair bazı müzakeresinden bahisle Mehmed Ali hakkında olan tasnimât-ı malûmeye suret-i teşebbüsü iş'ar ve Beriyyetüşşam eyaletlerini hîn-i tevcihinde Fransalu ile bir gûna sened-i resmî mubadele olunub olunmadığına dair malûmat-ı kemteranem isti'lâm ve istifsar olunmuş olduğundan hatır-nişan-ı çakeranem olan keyfiyyat-ı muktaziye Paşa-yı mumaileyh bendelerine beyan ve izbar kılınmış olmağla keyfiyet bil-etraf malûm-ı veliyy-ün-niamîleri buyurulmak için tahrirat-ı mezkûre ile yazılan cevap-nâme-i kemteranemin sureti hâk-i pay-i âlilerine takdim kılındığı.

Mukaddemce hâk-i pay-i veliyy-ün-niamîleri kılınan arıza-i kemteranemde beyan olunduğu vechile جنرال كلينو ve ژوبر [2] ile mülâkat olunması tasnim kılınmış olduğundan ibtidâ ceneral-i mumaileyhle görüşüldükde tahrirat-ı aliyye-i cenab-ı müşîrifde münderic olan iltifat-ı seniyyeden dolayı teşekkür ve kendüsünün Saltanat-ı Seniyyeye olan sadakat ve hayr-hahlığını tekrar ve tezkâr ederek taraf-ı çakeriden dahi kendüsini şevka getirecek bazı çeramonyeli [3] kelâmlar irad olunduktan sonra sohbet cezayir maddesine intikal etmekle ceneral-i mumaileyh maslâhatın evveliyatından uzun uzun bahisler edüb ba'dehu Fransa Devleti Cezayir için şimdiedek pek çok akçalar sarf ederek eğerçi vükelâ-yi devlet bu sureti istemezler ise de Fransa milletinin serbestisi cihetiyle efrad-ı ehalisinin zu'm u itikadlarına tâbi olmak Fransanın usul-i mer'iyyesinden olub halbuki Fransa milleti ise henüz Cezayirin adem-i menfaatini anlayamamış olduklarından şimdi bu istidanızın husulünü bil-farz Fransa kıralı cenabları ve vükelâsı isteyecek olsalar bile milleti ikna ve irza edemiyceklerinden vel-hasıl bu hususun ilerüde husuli mümkün olsa dahi şimdilerde imkân olamayacağından tehiri münasib görünür; zira ki bir vakıtdan beru Mısır Valisi Fransada tarafdarlar tedarük ederek kendüsünün gûyâ سويلزاسيون [4] usulüne kemal-i riayetini ve Devlet-i Aliyye dahi keenne bu usulü istemediğinden dolayı kendüsüne husumet gösterildiğini ilân ve işaa ile Fransa mil-

[1] Başvekâlet Arşivi, Mesail-i siyasiyye Fransa (1-2). Bir şifre halli olup tarihsizdir.

[2] *Général Guilleminot ve Jaubert*

[3] Seremonili

[4] Civilisation.

letin zihinlerini gereği gibi çevirmiş ve Mehmed Alinin evelki sene hareketinde Fransa canibinden Devlet-i Aliyyeye muavenet olunamayub belki Mehmed Aliye tarafdarlık suretinde görünmesi dahi mücerred halkın ezhanına ittiba kazıyyesinden neş'et eylemiş ise de şimdilerde Mehmed Alinin mezalim ve taaddiyatı anlaşılmağa başlıyor; alel-husus ki siz bu tarafa gelelidenberu Saltanat-ı Seniyyenin a'mal-i hasene ve niyyat-ı müstahsenesini ve Mehmed Alinin ef'al-i seyyiesini irad-ı edille ve berahîn ile Fransa vükelâsına beyan etmekde olduğunuzdan Fransa devleti Devlet-i Aliyyeyi hakikî iltizam ile milletin zihinlerini çevirmeğe dahi gayret etmekde ve milletin zihin ve lisanları dahi gün begün değişmekte iken şimdilerde Cezayir maddesiçün taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden ziyade ikdam buyurulduğu suretde mevsimsiz olması cihetiyle hem maslahat husule gelmeyüb ve hem zaruri sohbet efrad-ı nas lisanına düşerek ve ol halde Mehmed Alinin tarafdarları dahi tezvire yol bularak Devlet-i Aliyye سویلزاسیون [1] usulünü istemediğinden Mehmed Aliye izhar-ı husumet eylediği Fransanın dahi Cezayirde teşebbüs eylediği سویلزاسیون [2] tertibini hoş görmediğinden Cezayirin istirdadına çalışmıyor, yollu enva'-i makalât tekevvününe sebep olacağı bedihîdir, demesiyle taraf-ı çakeriden dahi çünkü Fransa vükelâsı âkil ve munsif zatler olarak keyfiyyat-ı meşrutayı anlayub taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeyi iltizam etmekde olduklarından ve Cezayir maslâhatının dahi Devlet-i Aliyyenin hukuk-ı sarihe ve mecburiyet-ı şer'riyyesini ve Fransa devletinin bu babda mesbuk olan va'd-i resmîsini bildiklerinden bundan dolayı bir güne kıl ü kal tekevvün etmemek ve bil-farz efrad-ı ehali beyninde bazı sözler tahaddüs edecek olsa bile Vükelâ-yi Devlet anları ikna ve iskât eylemek mukteza-yı nısfetten görünüyor, ve Devlet-i Aliyye Cezayirde olan Fransa askerini tahliye ve teslim usûlünün icrasına kadar orada müsaferet suretiyle ikamet etmekde bilüb onlar ise buldukları mahallerde durmıyarak Cezayirin içerlerine doğru tahatti etmekde olduklarından oralarda bulunan kabail ve akvam müdafaa mübaderet eylemeleri suretini taraf-ı Saltanat-ı Seniyyede istizan ettikçe Devlet-i Aliyye Fransa devleti ile olan dostluğuna riayeten ve mesbuk olan va'd-i resmîye istinadan onları dahi muharebeden men'ü tahzir buyurmakta olmağla bu keyfiyetin dahi kadr ü kıymeti bilinmek iktiza eder, yollu ve sair dürlü çok sözler söylenerek nihayet Ceneral-i mumaileyh va'd-i resmî denilen benim sefaretimde verilen müzekkire ise anda Cezayirin reddine dair sarahat yokdur; onun meâli Saltanat-ı Seniyye şu şeraiti kabul buyurursa Cezayirin reddi mümkün olabilir, demekten ibaret olub taraf-ı Devlet-i Aliyyeden dahi şerait-i mezkûrenin kabulüne râğbet gösterilmediğinden müzekkire-i mezkûrenin hükmü kalmamıştır,

[1,2] Civilisation

demekle taraf-ı çakeranemden dahi müzekkire-i merkumenin medlül ve manası üzerine bazı kelimat-ı iknaiye iardıyle ol vakt taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden şerait-i mezkûrenin adem-i kabulüne dair cevab-ı kat'i verilmeyüb Devlet-i Aliyyenin kendi-i mülk-i mevrusu hakkında şeraitin adem-i lüzumu dostane beyan olunmuş ve ondan sonra dahi şu vechile ifadat vaki olmuş ve bu hususa dair tarafeynden tekarîr-i resmiyye dahi taâti kılınmış idi, vadisinde cevablar verilerek ba'dehu Ceneral-i mumailiyh ise birkaç gün zarfında nezd-i çakeriye gelerek müzekkire-i mezkûrenin beraberce mütalâa ve iktiza-yi keyfiyet tekrar müzakere olunmak üzere karar verilmiş olduğu ve ba'dehu موسيو ژور [1] ile mülâkat olunarak ol dahi tahrirat-ı aliyye-i cenab-ı müşîriden dahi teşekkür ile kendüsünün Devlet-i Aliyeye olan sadakat ve hayr-hahlığını beyandan sonra Ceneral-i mumailiyhin ifadati vechile Cezayir maddesinin suûbet-i haliyesini ve kendüsi şimdiki halde böyle poletika maslâhatlarına karışdığı yoksa da tahrirat-ı mezkûrenin tercümesini Fransa vükelâsına irae edeceğinden bu vesile ile söze karışdırırlar ise vüs'ünde olan mesâi-i hayr-hahanesini icraya çalışacağını irad etmesiyle ona dahi kendüsünü şevk ve gayrete düşürecek vechile bazı münasib cevablar verilmiş idüğü.

Bu def'a burada olan Rusya Elçisiyle dahi mülâkat olunarak Cezayir maddesi üzerine Umur-ı Ecnebiye Naziriyle deveran eden mücavebatın lüzümü mertebesi kendüsi mahremane ifade ile mücavebat-ı mezkûreye nazaran suret-i mutalâası istifsar olundukda, tamam tarafınızdan yoluyle teşebbüs olunmuş ise de bunların muvafakat edebileceklerini akıl kesmez; zira Cezayirin Fransaludan kurtarılması iki surete munhasır olub birisi İngiltere ve sair bazı devletler filen davacılığa kıyam ile Fransaluyı cebren Cezayirden çıkarmak kazıyyesi olarak bu ise muharebe-i umumiyye kapusunu açmak demek olacağından şu ihtiyarlık halimde ben tecviz edemem; ve diğeri dahi Fransa milletinin Cezayirden menfaatleri olmayacağı tefehhüm etmeleri ve mesarifinden bîzar olmaları sureti ise de bu dahi henüz hasıl olmadı. Maamafih şimdiki iddianın ilerüye pekçok faidesi olacağından tarafınızdan aralık aralık bu madde ifade olunmak icab-ı maslâhattandır; ve eğer nihayetinde bir takrîr-ı resmî dahi kabul etdirebilürseniz çok iş görmüş olursunuz; ve bu maddeyi buraya geldiğiniz esnade açmış olsa idiniz bunların Mısır maslâhatını gevşek tutmaları ihtimali var idi. Lâkin şimdi Mısır Valisinin iddia-yi batilini kabûl etmiyeceklerine dair karar-ı resmîlerini devletlere ilân etmiş olduklarından Cezayir maddesinden dolayı darılıb da ol kararı gevşetmeleri mümkün olamaz ve دوق ولتطون [2] takımının İngiltere ministeroluklarında

[1] Monsieur Jaubert

[2] Duc de Wellington (1769—1852)

biraz müddet bekaları takdirinde dahi Cezayir maddesiyçün muharebeyi netice verecek suretde israr etmeleri me'mûl olmayub olsa olsa Fransalı Cezayir maslâhatında insafsızlık ve yolsuzluk etdi deyü ilân ederler. İngilterelu dahi birkaç fırka olduklarından دوق ولتقون takımının bekalarını dahi akıl kesmez, diyerek mutalââtını beyan eyledikten sonra İran Şahı Feth Ali Şahın vefatı lakırdısını açub İran hususunda Rusya Devletiyle İngiltere Devleti müttehîd-ül-usul olmalarıyla bundan dolayı bir gûna muhasede ve münakaşeleri olmadığını dahi irad ve tezkâr eylediği.

Mücerred keramat-ı bahire-i Hazret-i Şehinşahi âsar-ı celilesinden olmak üzere Fransa ehalisinin bu günlerde gereği gibi zihin ve itikadları değişmekte ve bir taraftan dahi celb olunan gazeteciler gayrete getirilmekte olduğundan şu esnada çıkan gazeteler Devlet-i Aliyye hakkında edbâne ve munsifâne lisan kullanub Mehmed Aliyi tezyif etmekde olmalarıyla بلاق [1] marifetiyle kaleme aldırılıb irsal buyurulacak müsveddeden başka Devlet-i Aliyyenin usul-i hasenesine dair Avrupalunun zihinlerine tesir edecek suretde dahi Takvim-i Vekayi nushalarına bazı mevadd-ı münasibe yazdırılıb Fransızcaları bu tarafa irsâl buyuruldukca burada dahi nakil ve hikâye tarikiyle herbir şey gazeteye basdırılacağından şu aralık ziyadesiyle faidesi olacağı beyaniyle arıza-i ubeydanem terkim ve takdimine ibtidar kılındığı muhat-ı ilim buyuruldukda her halde emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir. (1834)

[1] — *Alexandre Blacque* 1797 senesinde Paris'te doğmuş, *Restauration* (1815-1830) devrinin ilk senelerinde İzmir'e gelerek gazetecilik yapmış bir Fransızdır. Mora isyanı dolayısıyla İngiltere, Rusya ve Fransa'nın takib ettikleri siyasete *Le Spéctateur Oriental* gazetesinde hücum ile *Navarin* vak'asına Fransızların iştirakini hata telâkki eden *Blacque*, Rus ve Fransız tazyikine rağmen fikrinden dönmemiş, haftalık *Courrier de Smyrne* gazetesini çıkarıp aynı mahiyette neşriyattan çekinmemiştir. Kendisine *Blacque Bey* de denilen bu Türk dostu Fransız, Mahmud II. nin dikkatini çektiğinden Padişah tarafından İstanbul'a celp olunarak ona *Le Moniteur Ottoman* adlı bir Fransızca gazete çıkartıldığını, bu gazete ile Bab-ı Âlinin siyasetini müdafaa eder yollu neşriyat yapıldığını ve Reşid Beyin tahriratlarından da *Blacque'a*, Fransız matbuatında neşredilmek üzere makaleler kaleme aldırıldığını anlıyoruz. *Blacque* Avrupa'ya giderken 1837 de Malta'da ölmüştür. Bu seyahatinin sebebi olarak oğlunu tahsil ettirmek için Fransaya gitmekte olduğu ileri sürülüyorsa da (Selim Nüzhet, Türk gazeteciliği, İstanbul 1931, s. 34) kendisinin, Mahmud II. tarafından Londra ve Paris'e gizli bir vazife ile gönderildiğini söyleyenler de vardır, (Bak. *J. Muller*, *Blacque maddesi*, *Dictionnaire de la Conversation*, c. III, Paris 1873, s. 258-259).

Bu zatın âni bir surette vukubulan vefatı birtakım dedikodulara sebebiyet vermiş, onun bir ecnebi devlet tarafından zehirletildiği iddia edilmişse de bu şüpheli hadisenin mahiyeti anlaşılammıştır. (*Blacque'in* gazeteciliği hakkında bak. Selim Nüzhet, aynı eser, s. 22-28).

XXII

Paris canibinde olan Amedci Reşid Bey bendeleri tarafından huruf-ı ma'hude ile varid olan tahriratın hallidir. [1]

Geçen şehri ramazan-ı şerifin dördü ve beşi [2] tarihleriyle ihsan buyurulan iki kıt'a emir-nâme-i sami-i veliyy-ün-niamîleri bu def'a resîde-i dest-i tazim ve meal-i inayet - iştimali rehîn-i itkan-ı çaker-i müstedim olarak tevcihat-ı hümayun defteri dahi bu kerre vürud ile me'muriyet-i çakeranemin kemakân uhde-i ubeydanemde ibka ve takrir bururulduğı [3] malûm-ı âcizanem olub bende-i kemterlerinin hiçbir şeye liyakatim ve henüz makbule geçecek bir gûna hizmetim olmıyarak alel-husus nail ve müstağrak olduğum bunca eltaf-ı mâ-lâ-nihaye-i hazret-i Şehriyarînin eda-yi hak ve teşekküründe acz ü kusurum nümudar iken bu vechile ibka-yi memuriyet-i âcizaneme müsaade-i seniyye erzan buyurulması hakk-ı ubeydanemde nimet-i uzma ve inayet-i cihanbahâ olduğundan başka Mısır bakayasının afvinden dolayı bu tarafta vaki olan mücavebat ve müzekkire-i resmîye ile istid'a olunan pasaport maddesi nezd-i merahim - vefd-i hazret-i Zill-ul-lahîde lütfen ve ihsanen karîn-i pesend-i âlî buyurulduğunun taraf-ı ubeydaneme tebsiri hususuna irade-i seniyye-i mülûkâne taallûkî dahi çaker-i niam - perverlerini ez ser-i nev ihya etmiş olmağla Rabbimiz tealâ hazretleri zat-i şevket-simat-ı hazret-i Şehinşahiyyi ilel-ebed dîhîm-i ubbehet-vesîm-i hilâfet ve ferman - fermafiye revnak ve ziver ve her bir mürad-ı hayriyet- mutad-ı Şahanelerini mir'ât-ı teyessür ve husulde cilveger buyurmak dua-yı vacib-ül-edasını tekrar ve bil-cümle vükelâ-yi fiham hazerâtının her halde tahsil-i rıza-yi meyamîn-iktiza-yi cenab-ı tâcdariye muvaffakiyyetleri deavat-ı hayriyesi dahi te'diye ve tizkâr kılınmış olduğü ve emir-nâme-i sami-i veliyy-ün-niamîlerinden müstefad olduğü üzere Trabulus maddesi hakkında icra buyurulan tedabir pek isabet olarak orada olan İngiltere konsolosunun def'-i mefsedeti dahi inşaallahü tealâ hasıl olduğü gibi kolaylıkla def'-i ihtilâl mümkinatdan görünüb Dersaadetde olan sefaretler taraflarından Trabulus'da bulunan konsoloslara mektublar alınup irsal buyurulduğü misillu Fransa tarafından dahi orada bulunan konso-

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 2, evrak 56 melfuflarından bir şifre halli olup tarihsizdir.

[2] 15, 16 /1/ 1835 ?

[3] Burada bahsedilen memuriyetten maksat Reşid Beyin Amedciliğidir. Osmanlı devletinde tevcihat sene sonunda, evvelce şevvalde, 1249 senesinden itibaren de şabanda yapılır, azil ve nasıplar icra edilir, memuriyetleri uhdelerinde bırakılanlar da tevcihat defterinde zikrolunurdu.

(Bak. Lûtfi Tarihi, c. IV, s. 113 ve devamı. 1254 (1838) senesinde, azil ve nasıplar zaruret olmadıkça yapılmamak ve ancak icabında icra edilmek üzere muvakkat tevcihat usulünden vaz geçilmemiştir. (Aynı eser, c. V, s. 114).

losu Ali Paşaya her vechile muavenet etmek üzere mahsusen tenbih-nâme istihsal ve irsal olunduğu halde faidesi olacağından başka elbette lakırdı İngiltere tarafına aksederek onların dahi gayrete gelmelerini mucib olması memûl olmağla burada keyfiyet iktizası vechile ifade olunarak berminal-i muharrer bir mektub istihsaline çalışılacağı.

Mukaddemce hak-i pay-i veliyy-ün-niamîlerine iş'ar olunduğu vechile sefaretle İngiltere'ye gitmek üzere Napoli'den gelmiş olan جنرال سبستيانى [1] nin ministeroluklardan birinde kalacağı söylenmiş ise de mersum bu def'a Londra'ya gitmiş olup lâkin ministerolar beyninde olan ihtilâf henüz bertaraf olmayarak gün begün alevlenmekte ve Başvekâlet ile Harbiye Ministerosu مارشال دوق تيردويس [2] istifa edüb mâadasını dahi âriyet suretinde durdukları müşahede olunmakta olmağla bundan sonra her ne suret kesb ederse yine beyan ve iş'ar kılınacağı ve bu def'a Atufetlu Namık Paşa bendeleri tarafından hak-i pay-i âlilerine bir kıt'a tahrirat vurud etmekle leffen irsal olunduğu.

(1835)

XXIII

Atebe-i bülend - mertebe-i veliyy-ün-niamîlerine maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki [3]

İşbu şehr-i şerifin on yedinci salı günü [4] Atufetlu Beylikci Efendi Hazretleri bendelerinin [5] ibtida Umur-ı Ecnebiyye Nazırı ve ba'dehu Haşmetlu Fransa Krahi cenablariyle mülâkatları tertib olunmuş olduğundan birlikde gidilerek resm-i mülâkat ile beyn-ed-devleteyn derkâr olan müva ât ve meveddete dair tarafeynden kelimat-ı lâyika bast u ityan kılınmış ve liecl-it-tahsil evelce vurud eden Miralay Atufetlu Eyyub Bey bendelerinin [6] rütbesi iktizasınca resm-i mülâkatda bulunması münasib

[1] *Général Sébastiani*, Napoléon I. nin kumandanlarından olup Selim III. zamanında 1806 senesinde Fransa'nın İstanbul sefirliğine tayin edilmiş, İmparatorun sukutundan sonra da mühim hizmetlerde, ezcümle Bahriye ve Hariciye Nazırlıklarında, Napoli sefaretinde, 1835 senesinden 1839 senesine kadar Londra elçiliğinde hizmet etmiş, 1840 da Mareşal olmuştur.

[2] *Maréchal, duc de Trévise*

[3] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, evrak 21 melfuflarından olup üzeri halledilmiş şifredir.

[4] Hongi yılının hangi ayı olduğu anlaşılamiyor.

[5] 1250 (1834) senesi şabanında, (birincikânunda), Namık Paşa'nın yerine Londra sefaretine tayin edilen Beylikci Mehmed Nuri Efendi.

[6] Eyyub Sabri Paşa olması muhtemeldir. Bu zat Avrupa'da tahsilden avdet edüb 1255 te (1839'da) mirlivalığa, daha sonra ferikliğe yükselmiş; Derseadet ordusu reisliğinde, zabtiye müşirliği kaimmakamlığında bulunduktan sonra 1301 (1884) senesinde vefat etmiştir (Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, İstanbul 1308, c. I, s. 359 ve devamı).

olduğundan bil-ihbar ol dahi beraberce götürülerek kiral-ı müşarünileyh tarafından hakkında resm-i dilnevazî icra olunmuş olub mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleri bendeleri dahi şehri mezkûrun on dokuzuncu pençşenbih günü Paris'den hareket ile savb-ı memurelerine [1] teveccüh ve azimet etmeleriyle beyan-ı hale ibtidar ve Atufetlu Namık Paşa Hazretleri bendelerinin hak-i pay-i veliyy-ün-niamîlerine irsâl olunmak üzere vurd eden arzısı dahi takdim ve tisyar kılındığı ve Cezayir maddesine dair Fransa elçisiyle vaki olan mücavebat-ı seniyyelerini ve اقول ميليتير [2] mekteplerine lâzımgelen iki takım muallimlerin irsalini ve keyfiyat-ı saireyi mütezammın geçen şehri şevval-ül-mükerremi on dokuzu [3] tarihiyle müverrahan ihsan buyurulan üç kit'a emir-nâme-i veliyy-ün-niamîleri mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleri bendeleri bu tarafdandan hareket etmek üzere iken reside-i dest-i tazim olmasıyla derhal hallile mumaileyh Beylikci Efendi Hazretleri bendelerine dahi irae olunarak ba'dehu جنرال كلينو [4] ile bil-mülakat iktiza eden muallimlerin iki takım ve cümlesi müstesna olarak irsaline dair bazı mertebe müzakere cereyaniyle Umur-ı Ecnebiye Nezaretine olan tahrirat-ı resmiyye-i veliyy-ün-niamîlerinin dahi bu günlerde i'tasına karar verilmiş ve bu hususda şayan buyurulan müsâafe-i celile-i hazret-i Şahanenin inşaallahü tealâ her cihetle menafi-i âcilesi zuhuru rütbe-i bedahetde bulunmuş olmağla Umur-ı Ecnebiye Nazırıyla dahi keyfiyet müzakere olunarak zikr olunan muallimlerin bir an akdem irsaline müsâraat ve tafsil-i keyfiyet bundan sonraca hak-i pay-i âlilerine tahrir ve işaret kılınacağı ve Cezayir hakkında vukubulan müzakerat-ı ahîreye dair mukaddema takdim olunan arz-ı ubeydanemin bu günlerde cevab-ı samîsi vürudi memûl olmağın zuhur edecek talimat-ı aliyyeleri iktizasınca harekete mübaderet olunacağı beyaniyle arz-ı hal-i rikkiyyet-meal-i kemteranem terki mve takdimine ibtidar olunduğu inşa'-Allâhü tealâ rehîn-i ilm-i âlileri buyuruldukda her halde emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

21 zilkade 50 (21. III. 1835)

Mustafa Reşid

[1] Londra

[2] *Ecole Militaire*

[3] 18. II. 1835

[4] *Général Guilleminot*

XXIV

Atebe-i bülehd - mertebe-i veliyy-ün-niamîlerine maruz-ı çaker-i kemîneleridir ki [1]

Geçen gün (takdim-i) hak-i pay-i veliyy-ün-niamîleri kılınan arıza-i ubeydanemde beyan ve iş'ar kılındığı vechile Fransız Umur-ı Ecnebiyyesi Ministrosiyle mülâkat tasmin kılınmış olduğundan işbu mah-ı cümadelâhirenin on sekizinci salı günü [2] mahsusen gidilerek bu esnada gazetelerde Mısır Valisine dair bazı havadis görülüb ve eşidilmekte olduğundan bahsile keyfiyetin hakikati sual olundukda Dersaadetde Makam-ı Valâ-yi Riyasetden Fransa Elçisine Devletlû Reşid Paşa Hazretlerinin bulunduğu mahalden asakir-i mevcudesiyle ilerü sevki sureti ifade olunmuş ise de tecviz olunmayub İngiltere Elçisi dahi devletinın usul ve talimatı iktizasınca bu meslekde bulunmuş ve Haşmetlu Rusya İmparatoru cenabları tarafından gönderilen haberde dahi Mısır Valisi böyle bîvakt hareket olunursa Rusya devleti tarafından asker ve cihet-i saire ile iane olunamayacağı yani beyned-devleteyn mün'akid olan ittifak muahedesinin [3] ahkâmı tecavüzü suretine varamıyacağı beyan olunmuş ve Mısır Valisi ise Devlet-i Aliyyenin bu vechile vaki olan harekâtından kuşkulunub insilâb-ı emniyyet davasıyla ol dahi tedarükât-i harbiyyeye teşebbüs ederek Kütahya'da ilân eylediği taahhüdâtını dahi şimdiye kadar icra etmemesiyle kırk gün zarfında icra-yı taahhüdata kemal-i müsareat eylemesi kendüsine tenbih kılınmış olduğuna dair temhid-i mukaddematdan sonra Mısır Valisi serbestiyyet ve istiklâl daiye-i fasidesiyle ibtida kendü tarafından cenk ve harbe ictisar edecek olursa anın bu davası Fransa ve İngiltere devletleri nezdinde bir vechile kabul ve tasdik olunur mevaddan olmadığından başka bir muharebe-i azîme kapusunu kendi küşad etmeğe çalışmış olacağından Fransa ve İngiltere devletleri her dürlü men'ine müsareat etmek makamında bulunmalarıyla bu keyfiyet devleteyn-i müşarünileyhima taraflarından kendüsine dahi bu vechile tenbih olduğunun ve Devlet-i Aliyye dahi düvel-i fahîmenin bu hususda olan nasayihiyle amel etmeyüb de ibtida taraf-ı Saltanat-ı Seniyyeden muharebeye şüru' buyurulacak olursa vakt ü hale nazaran muhatarada bulunacağı ve bu surete Fransa ve İngilterenin kat'a rızaları olmadığından şayet donanma-yı hümayun Bahr-i Sefid'e çıkub da Berriyetüşşam sevahiline gidecek olursa donanma-yı hümayunun ve gerek Mısır

[1] Başvekâlet Arşivi, sandık 153, karton 2, evrak 55 melfuflarından şifredir. Hallinin üzerinde «Paris'e memur Amedci Bey kulları tarafından bu def'a huruf-ı ma'hude ile muharrer varid olan tahriratın hallidir» ibaresi yazılıdır. Bu vesika, tarih sırası itibarıyla IV numaralı vesikadan sonra gelmek lâzımgelirken toplayanın zühulü neticesinde buraya konmak zarureti hasıl olmuştur.

[2] 21. X. 1834

[3] 1833 Hünkâr İskelesi muahedesi.

gemilerinin yekdiğeriyle muharebeden dostane menileri hususuna devleteyn-i müşarünileyhima donanmaları dahi me'mur olduklarını ve bu Şam ihtilâline iki sebep mülâhaza olunmakta olarak biri Mehmed Ali Paşa'nın taaddiyat-ı vakıası ise diğeri Akkâ Valisi sabık Abdullah Paşa marifetiyle bazı şuyuh-ı Arabın tahriki olmak iktiza edeceğini ve Reşid Paşa ile İbrahim Paşa beyninde münafese-i kadime olmak hasebiyle anı Şam hududlarında durdurmak âteş-i husumeti iş'al kabîlinden olduğuna binaen müşarünileyhin gerü çekilmesi münasib idüğünü ve Fransa ve İngiltere devletleri muttarid-ül-üsul ve müttehid-ül-keâm olduklarından Atufetlu Namık Paşa Hazretleri bendeleri tarafından İngiltere vükelâsına bu hususlara dair bir gûna ifade vaki olursa aynıle buradaki cevapları verecekleri malûmları olmak hasebiyle ecvibe-i meşruhanın taraf-ı ubeydanemden dahi mu-maileyh Namık Paşa Hazretleri tarafına yazılması ibtida Ministro ve ba'dehu [1] موسیو دیراش uzun uzun söylemiş olduklarından taraf-ı çakerîden dahi Mehmed Ali Paşanın bu def'aki hareket ve davasına Devlet-i Aliyyenin tedârükâtı sebep olmayub bu şeyle kendüsünün eski kurundusu olarak düvel-i fahîme taraflarından dahi yüz bulduğu halde anın etmiyeceği dâva, söylemiyeceği söz kalmıyacağı ve Devlet-i Aliyyenin kendü memalik-i mahrusesinden olan Beriyyetüşşamda mücerred Mehmed Alinin mezaliminden neş'et etmiş ihtilâl meydanda iken Saltanat-ı Seniyyenin seyirci durub bakması elbette münasib olmayacağından bazı gûna tedbire teşebbüs buyurulması suretlerinden dolayı Devlet-i Aliyyeye sebebiyet isnad olunmayacağı ve bil-farz Devlet-i Aliyye canibinden hasmane muamele gösterilmiş olsa bile madam ki Mehmed Ali Paşa serkeşane tavırlarını bırakmamış ve henüz taahhüdâtını dahi yerine getürmemiş olduğundan Saltanat-ı Seniyye bu babda mazur olmak iktiza edeceği ve Mehmed Ali Paşanın böyle vâhi sebebler ile istiklâl daiye-i batilesine düşecek olur ise maâz-Allâhü tealâ bu sureti Devlet-i Aliyye ve bütün millet-i islâmiyye şer'an ve dinen kabul edemiyerek işte ol vakıt bir muharebe-i azîme zuhure geleceği ve müşarünileyh İbrahim Paşa gibi bîşuûrane hareket eder âdem olmadığından başka Reşid Paşa Hazretlerinin oralardan teb'idi suretinin Devlet-i Aliyyeye söylemesini iktiza etmeyüb belki İbrahim Paşanın Mısıra celbi hususu Mehmed Ali Paşaya tenbih olunmak lâzımgeleceği ve Beriyyetüşşam ihtilâlinden Saltanat-ı Seniyyenin beraet-i zimmeti her vechile zâhir olarak bu tahrik lakırdısı mücerred kendü daiye-i fasidesini tervic için Mehmed Alinin müfteriyatından olacağı vadisinde cevap verilmiş ve mersum دیراش bir aralıkda dahi Mehmed Ali Paşanın Rıkka eyaletinden feragat eylemesi bu def'a kendüsüne tenbih olundu, ve eski bekaya bizim bildiğimiz şey olmamağla fakat Kütahyada vâki olan taahhüdü muktezasınca

[1] *Monsieur Désages*

yeniden vereceği emval-i mîriyyenin te'diyesi te'kid kılındı, yollu suret-i cemîlede beyan etmesiyle taraf-ı çakerîden dahi dayanılamayarak Mehmed Ali Paşaya Beriyyetüşşam ihtilâli sebebiyle Rıkka eyaletinin zaptından âciz kaldığından bit-tâbi keff-i yed eylediğinin haber-i resmîsi Derseadetden tarafımıza yazılmış olmağla bu keyfiyet aynıyle ölmüş cariyeye azad etmeğe benzer; ve kaldığı eski bekayanın afviyle fakat emval-i cedide-nin te'diyesi Mehmed Ali Paşanın tamam kendü meram ve marzisine muvafık şey olmağla bu dahi Devlet-i Aliyyeye nasıl dostluk addolunabilür? denildikde izhar-ı telâş ederek mukaddem alel-itlak emval-i mîriyyenin adem-i te'diyesinden dolayı taraf-ı Devlet-i Aliyyeden şikâyet buyurulmuş olduğundan biz dahi keyfiyeti Mehmed Ali Paşadan sual etmiş idik. Bu def'a vurud eden cevabda uhdesine sonradan tevcih buyurulan eyalât-ı malûme muharebe cihetiyle zedelenmiş olduğundan emval-i müterakime-nin tahsili lâıyk olmayub kendüsi dahi kesesinden i'taya muktedir olmayacağı beyan eylemiş olub bir dahi o makule perişan-hal olan eh-liden akça tahsil etdirilmesini Devlet-i Aliyyenin fütüvvet-i seniyesine yakış-dırılmıyacağından eski bekayanın lakırdısından sarf-ı nazar etmiş idik, demesiyle taraf-ı çakerîden dahi ibtida matlûb olan bekayanın cümlesi sonraki eyaletlerden olmayub ekserisi Mısırın dört beş senelik tekasütin-den ve Girid ceziresinin mal-i mîrîsinden olmağla dediği muharebe lakırdısı bunlara dokunmıyacağı ve saniyen muharebe-i malûmeye kendü isyanı sebep olub hususiyle kendü tarafından eyalât-ı mezkûrede teraküm eden emval ve belki evelki valilerinin varidat-ı mahsusaları bekayası kâ-milen tahsil etdirildiğini sikat-ı sahihat-ül-kelimat rivayet etmeleriyle Sal-tanat-ı Seniyye böyle vâhi kelâmlar ile mäsarif-i mürettebesi karşuluğu olan emvalden vazgeçmiyeceği ve salisen Mehmed Ali Paşa her vechile balâ-pervazlık ederek izhar-ı kudret etmekte iken yalnız Devlet-i Aliyyeye verilecek akça hakkında böyle tenk-destlik izhar etmesine inanılmıyacağı ve rabian kendüsünün zîr-i idaresinde olan fukaraya etmediği mezalim kalmıyarak bu def'aki ihtilâl dahi mücerred kendü taaddiyatından neş'et eylediği zâhir iken keenne ahâliyi sahabet edercesine iş'ar eylemesi böyle hile-kârane bir görünüş demek olacağı irad olundukda merkumun mezalim ve taaddiyatını ol dahi tasdik ederek bekaya hususunun bu suretde olduğuna bizim vukufumuz yoğidi. Böyle olduğu halde hak yedinizdedir, deyü teslim eylemiş olub şu kadar ki malûm-ı veliyy-ün-niamîleri buyurulduğu üzere ifadat-ı tahririyye ifhamat-ı lisanıyyeden ekva olarak hususiyle Umur-ı Ecnebiyye Ministrosını ve bu موسيو ديزاشى biraz Mısır tarafdarı gibi hissetmiş olduğumdan şifahen söylenen sözleri diğer vükelâdan ketmetmeleri vahimesine göre tahrîren verildiği halde elbette ister istemez

beyinlerinde bütün ministroların meclisine koyub cümlesine bildirecekleri faydası dahi derkâr olduğuna binaen Saltanat-ı Seniyyenin bu hususlarda olan hukuk-ı sarfhasını ve Mehmed Aliden evvel ve âhir her türlü şikâyete istihkak-ı âlisini tahriren beyan etmeklik nezd-i bendegânemde münasib mütalâa olunarak suret-i müzakere Rusya Elçisi cenablarına dahi mahfiyyen beyan ile re'y ü mütalâası istifsar olundukda gayet rifk u mülâyemet tarikiyle hususat-ı meşruha müzekkire kılıklı yazılıb mingayri resmin ita olunması ve Paşa-yı mümaileyhin kullanacağı lisan ile buranın bir olması suretlerini halisane ve gayet mahremane ihbar eylemiş olduğundan vech-i muharrer üzere Paşa-yı müşarünileyh Hazretleri tarafına derhal tahrirat gönderilmiş olmağla kaleme alınub verilecek müzekkirenin sureti dahi irsal olunmak üzere tasmim kılındığı ve diğer sureti dahi takdim-i hak-i pay-ı âlileri kılınacağı.

Burada bulunan süferanın aralık aralık ahşamdan sonra kiral ziyaretine gitmeleri mu'tad olub Fransa Kiralı Cenabları dahi çend rûz mukaddemce sayfiyesinden avdet etmiş olduğuna binaen ve dünkü cumartesi gicesi kiral sarayına varılarak bil-mülâkat ibtida iradı lâzımgelen bazı kelimat-ı resmiyye Fransa lisanı üzere söylenmiş olduğundan ziyade mahzuziyet izhariyle ba'dehu taraf-ı eşref-i Hazret-i Cihanbânîye olan hulûs ve mahabbetini beyan sırasında şu Beriyyetüşşam tarafında cenge mubaşeret olunur ise neticesi hatarlu olması melhuz olduğundan şu gaile bertaraf olsa da biz de taraf-ı bâhir-üş-şeref-i cenab-ı Padişahîye dostluğumuzu ibraz eylesek, deyü ityan-ı kelâm etmesiyle taraf-ı çâkeriden dahi Devlet-i Aliyye canibinden bilâ sebep muharebeye mubaşeret buyurulmaz ise de Saltanat-ı Seniyyenin bu babda hukuk-ı sarfhası şöyledir, böyledir, vâdisinde sözlere girişildiği esnada ministrolardan biri kiralin yanına gelmiş olduğundan andan çekindiğinden midir, nedir, lakırdıyı kapatmak istediği tavrından istidlâl olunmak hasebiyle bu hususlara dair keyfiyat-ı lâzime Umur-ı Ecnebiye Ministrosuna ifade olunmuş idi, malûm-ı hükümdarane-niz olmuştur, denilerek hatm-i kelâm olunmuş ise de bundan sonra yine gidilerek fırsat düşdükçe tefhimat-ı muktaziyyeye ibtidar olunacağı ve Rusya Elçisi cenablarının vaki olan ihtarında Umur-ı Ecnebiye Ministrosiyle olunan müzakerede taraf-ı çâkeriden verilen cevablar biraz dirice olduğundan verilecek müzekkirede lisan-ı mülâyim kullanılması ve Devlet-i Aliyye tarafından muharebeye tasaddi olunmayacağının bildirilmesinin münasib olacağını beyan idüb eğerçi ministronun tavrına ve söylenişine nazaran lisan-ı mülâyim kullanmak doğrusu takat-güdaz şey ise de ne çare hal ve maslâhat bunu icab eylediğinden verilecek müzekkirede Fransa vükelâsı hakkında bazı Çeramonyeli sözler yazılıb fakat Mehmed Ali kendü efkar-ı bâtilasın tervec için ma'ruz-i şikâyetde birtakım türrehat yazmış ve emval-i mîriyye bakayası

hakkında dahi bazı gûne hezeyan-âmiz sözlere ibtidar eylemiş olduğundan ani tekzib ve tezyif suretinde yazılacak lakırdıların Fransaluye dokunması lâzımgelmiyeceğinden bu babda ve bekaya maddesini tekid zımında kelimat-ı mukteziye tahrir kılınması ve her türlü manâya meşmül olmak için taraf-ı Saltanat-i Seniyyeden bilâ-sebeb muharebeye muşeret olunmayacağı fıkrasının dahi derc olunması tasmin kılınmış olmağla Kral-ı müşarünileyhe ber menval-i meşruh verilen cevabde dahi muharebe lakırdısı ol vechile irad olunduğu ve şu Mısır maddesi gayet nezaket merkezinde olub yani bu def'a kanğı taraftan muharebeye ibtidar olunur ise Fransa ve İngiltere ol tarafın aleyhine hareket edecek suretde görünmeleriyle bundan böyle dahi tahkikat-i vâkıa ve keyfiyat-ı lâzime iş'ar olunur ise de bu maddeye dair taraf-ı Devlet-i Aliyyeden şu günlerde tutulan usul ve süfera ile vukubulan müzakerat ve müşarünileyh Reşid Paşa Hazretleri tarafından vâkı olan tertibat etrafiyle bilinmek müsalemetce nafi olacağından peyâpey iş'arine inayet-i aliyeleri erzan buyurulmak menut-ı irade-i behiyeleri idügi.

Geçen gün takdim-i hâk-i pay-ı veliyy-ün-niamîleri kılınan arıza-i âcizane iş'ar olunduğu üzere قوریر فرانسه [1] tabir olunur gazetecinin bil-vasita celbine teşebbüs olunmuş ise de bizim Mehmed Ali Paşa ile dostluğumuz vardır; onun aleyhine söz yazamayız, yollu nazlanmakda olub bunun sebebi dahi Mehmed Ali tarafından şehriye altı yüz fırank verilmekte olduğu istimâ' olunmuş olmağla ol mıkdar şey ve belki ziyadece berü taraftan verilmek üzere bütün bütün çevrilmesi tasavvur olunmakda ise de yalnız anıla uğraşılarak vakıt fevt etmek münasib olmayacağından Beriyyetüşşam ihtilâline dair İskenderiyeden gelmiş mektub suretinde bir şey kaleme alınub Fransa lisanına tercüme etdirilerek başka bir gazete-ye basdırılmış olduğundan ol mahalline mim vaz'ile manzur-ı âlileri buyrulmak için takdim kılınmış ve diğer iki kıt'a gazetede Mısır valisinin şimdiki harekâtından dolayı söz olduğundan anlar dahi leffen gönderilmiş idügi ve şimdiki halde tiz elden bir gazete kalemcisi celb olunmağla Saltanat-i Seniyyenin mahasin-ı umuru anın marifetiyle bazı yarar gazetelere yazdırılmak üzere olduğu ve mamaileyh Namık Paşa Hazretleri bendelerinin Londra'ya vusulünü mutezammin bu def'a tahriratı vurd etmiş idügi beyaniyle takdim-i arızaya ibtidar kılındığı inşâ'-Allâhu tealârehîn-i ilm-i âli-i veliyy-ün-niamîleri buyruldukda herhalde emr u ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

22 cumadelâhire 50 (26. X. 1834)

Mustafa Reşid

{Arkası var}

[1] Courrier Français.